

УДК 338.48:640.43

Андрій Вікторович ГРИМАЛЮК

кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри економічних теорій, Одеський торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету, e-mail: andreigrim01@gmail.com

Тетяна Яківна ПРОДАН

кандидат економічних наук, доцент кафедри економічних теорій, декан фінансово-економічного факультету, Одеський торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету, e-mail: kafet1@ukr.net

Ольга Леонідівна ГУРА

кандидат економічних наук, доцент, директор Одеського фінансово-економічного коледжу Київського національного торговельно-економічного університету, e-mail: ofek-knteu@ukr.net

**МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТЕОРЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ КИТАЙСЬКОЇ
МОДЕЛІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ**

Грималюк, А. В., Продан, Т. Я., Гура, О. Л. Методологічні засади теоретичного аналізу китайської моделі економічного розвитку // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць; за ред. М. І. Зверякова (голов. ред.) та ін. (ISSN 2313-4569). – Одеса: Одеський національний економічний університет. – 2017. – № 2-3 (63-64). – С. 7–14.

Анотація. У статті обґрунтовано, що, коли товарно-капіталістичні виробничі відносини свідомо використовуються суспільством для розвитку продуктивних сил, то вони, зберігаючи свою матеріальність і об'єктивність, разом з тим, об'єктивно виступають як продуктивні сили суспільства. Проаналізовано випадок, коли суспільство використовує виробничі відносини, подібно до того, як індивідуальний суб'єкт свідомо використовує засоби виробництва. Сучасна економіка Китаю досліджується як найбільш масштабний приклад застосування цього принципу на практиці.

Ключові слова: китайська модель; категоріальний аналіз; економічна теорія; продуктивні сили; виробничі відносини; вольові відносини; закон відповідності; суб'єкт-об'єктна залежність.

Андрей Викторович ГРИМАЛЮК

кандидат экономических наук, доцент, заведующий кафедрой экономических теорий, Одесский торгово-экономический институт Киевского национального торгово-экономического университета, e-mail: andreigrim01@gmail.com

Тетяна Яковлевна ПРОДАН

кандидат экономических наук, доцент, кафедры экономических теорий, декан финансово-экономического факультета, Одесский торгово-экономический институт Киевского национального торгово-экономического университета, e-mail: kafet1@ukr.net

Ольга Леонидовна ГУРА

кандидат экономических наук, доцент, директор Одеського фінансово-економічного коледжу Київського національного торговельно-економічного університету, e-mail: ofek-knteu@ukr.net

**МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ТЕОРЕТИЧЕСКОГО АНАЛИЗА
КИТАЙСКОЙ МОДЕЛИ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ**

Грималюк, А. В., Продан, Т. Я., Гура, О. Л. Методологические основы теоретического анализа китайской модели экономического развития // Вестник социально-экономических исследований: сб. науч. трудов; под ред. М. И. Зверякова (глав. ред.) и др. (ISSN 2313-4569). – Одесса: Одесский национальный экономический университет. – 2017. – № 2-3 (63-64). – С. 7–14.

Аннотація. В статті обосновано, що, коли товарно-капіталістичні виробничі відносини свідомо використовуються суспільством для розвитку виробничих сил, то вони, зберігаючи свою матеріальність і об'єктивність, разом з тим, об'єктивно виступають як виробничі сили суспільства. Проаналізовано випадок, коли суспільство використовує виробничі відносини, подібно тому, як індивідуальний суб'єкт свідомо використовує засоби виробництва. Сучасна економіка Китаю досліджується як найбільш масштабний приклад застосування цього принципу на практиці.

Ключові слова: китайська модель; категоріальний аналіз; економічна теорія; виробничі сили; виробничі відносини; волевільні відносини; закон відповідності; суб'єкт-об'єктна залежність.

Andrii GRYMALIUK

*PhD in Economics, Associate Professor, Head of Economic Theories Department, Odessa Trade and Economics Institute of Kyiv National University of Trade and Economics,
e-mail: andreigrim01@gmail.com*

Tetiana PRODAN

PhD in Economics, Associate Professor, Economic Theories Department, Dean of Finance and Economics Faculty, Odessa Trade and Economics Institute of Kyiv National University of Trade and Economics, e-mail: kafet1@ukr.net

Olha GURA

PhD in Economics, Associate Professor, Director of Odessa Trade and Economics College of Kyiv National University of Trade and Economics, e-mail: ofek-knteu@ukr.net

METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF THEORETICAL ANALYSIS OF CHINESE ECONOMIC DEVELOPMENT MODEL

Grymaliuk, A., Prodan, T., Gura, O. (2017). Methodological foundations of theoretical analysis of Chinese economic development model. Ed.: M. Zveryakov (ed.-in-ch.) and others [Metodolohichni zasady teoretychnoho analizu Kytaiiskoi modeli ekonomichnoho rozvytku; za red.: M. I. Zveriyakova (gol. red.) ta in.], Socio-economic research bulletin; Вісник соціально-економічних досліджень (ISSN 2313-4569), Odessa National Economic University, Odessa, No. 2-3 (63-64), pp. 7–14.

Abstract. The article substantiates that when commodity-capitalist relations of production are deliberately used by society for development of productive forces, they objectively act as productive forces of society while maintaining their materiality and objectivity. The case when the society uses relations of production just as the individual subject consciously uses means of production is analyzed. China's modern economy is studied as the most extensive example of applying this principle in practice.

Keywords: Chinese model; categorical analysis; economic theory; productive forces; industrial relations; volitional relationship; conformity law; subject-object dependence.

JEL classification: P510

Постановка проблеми у загальному вигляді. Актуальність теми визначається цілковитою нездатністю неокласичного «мейнстріму», що панує сьогодні в економічній теорії, науково осмислити процеси, які відбуваються у світовій економіці в ХХІ ст. і, насамперед, триваючі «тектонічні зрушення» в її структурі, пов'язані з успішною індустріалізацією Китаю та інших країн. Головним методологічним недоліком неокласики, що заважає такому аналізу, є відсутність історизму. Між тим цей принцип є органічною частиною методології політичної економії та визначає найбільш важливі особливості її категоріального апарату. Це відкриває можливості використання методології політичної економії для категоріального аналізу китайської моделі економічного розвитку.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Практична сторона економічної стратегії Китаю досить добре вивчена. Цьому присвячена різноманітна економічна література. Наприклад, в книзі М. В. Бергера «Економічна стратегія Китаю» докладно розглянуті особливості, форми та методи ринкових перетворень в КНР, причини високої конкурентоспроможності китайських підприємств, фактори сталого економічного зростання

китайської економіки, соціальні та екологічні наслідки індустріалізації Китаю, специфіка його фінансової системи і грошового обігу, цільові орієнтири, форми і методи проведення валютної політики, особливості інвестиційної діяльності в КНР, методологія державного регулювання економіки тощо [1]. Разом з тим, у зазначеній роботі немає навіть спроби розкрити ці проблеми в категоріях економічної теорії. Аналогічний недолік є характерним й для більшості інших наукових праць за китайською тематикою. Нові події в економічній політиці Китаю досліджуються Д. Красильниковим, О. Сивинцевою [2, с.85–95], С. Чже [3, с.5–16], С. Луконіним [4, с.24–34], В. Михеєвим [5, с.5–14], П. Мозіасом [6, с.15–29]. Висновки цих авторів щодо шляхів переорієнтації китайської економіки на задоволення внутрішнього попиту та створення нового Шовкового шляху заслуговують самого уважного відношення.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Разом з тим, варто звернути увагу на те, що ці економічні процеси не розглядаються як конкретно-історичні прояви загальної тенденції до свідомого використання китайським суспільством товарно-капіталістичних виробничих відносин для подальшого розвитку продуктивних сил. Тому, незважаючи на всю їхню безсумнівну емпіричну докладність, ці дослідження важко назвати в повному сенсі фундаментальними, так як у них практично повністю відсутній категоріальний політико-економічний аналіз надзвичайно цікавих процесів, що відбуваються в китайському суспільстві, але мають, як видається, всесвітньо-історичне значення. Рішення цих наукових проблем є неможливим без застосування категоріального апарату політичної економії, який дозволяє досліджувати історичні особливості дії загальноекономічного закону відповідності виробничих відносин рівню та характеру розвитку продуктивних сил в умовах китайської економіки.

Постановка завдання. Головною метою статті є використання методології політичної економії для категоріального аналізу китайської моделі свідомого використання суспільством товарно-капіталістичних виробничих відносин в якості економічної форми історичного розвитку своїх продуктивних сил та пошук шляхів застосування цього досвіду успішних економічних перетворень в процесі нової індустріалізації української економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з наукових традицій Одеської школи є виділення структурного і генетичного аспектів економічної системи. Дотримуючись цієї традиції, це дослідження виходить із послідовного розмежування статичних і динамічних залежностей, що утворюють зміст економічної і, ширше, – соціально-економічної системи. До статичних залежностей, що характеризують ситуацію на кожний даний момент та внутрішню структуру системи належить, насамперед, залежність виробничих відносин від продуктивних сил, завдяки якій виробничі відносини набувають свій матеріальний, об'єктивний характер, утворюючи економічний базис суспільства. З іншого боку, різного роду вольові відносини і форми суспільної свідомості утворюють ідеологічну надбудову суспільства. Таким чином, статична залежність в соціальній системі характеризується в цілому об'єкт-суб'єктною спрямованістю, що веде від продуктивних сил до виробничих відносин і від них – до вольових відносин і форм суспільної свідомості, які утворюють ідеологічну надбудову.

Важко переоцінити наукове значення відкриття цих об'єкт-суб'єктних залежностей, яке означало вихідний пункт наукового пізнання суспільства і його розвитку. Їх знання дозволяє отримати як би моментальну фотографію або, точніше, рентгенівський знімок суспільства, розкриває його внутрішню структуру на кожній щаблі історичного процесу.

Разом з тим, одночасно, в економічній системі було виявлено залежності іншого, динамічного порядку, що характеризуються зустрічною, прямо протилежною спрямованістю, яка веде від виробничих відносин до продуктивних сил суспільства. Мова йде, насамперед, про активний вплив капіталістичних відносин на розвиток індустріальних продуктивних сил, починаючи з простої капіталістичної кооперації до мануфактури і через неї – до масштабного машинного виробництва. Як відомо, ця зустрічна залежність процесу розвитку продуктивних сил від виробничих відносин не тільки емпірично зафіксована, але й категоріально розкрита політичною економією, яка розмежовує процеси формального і

реального підпорядкування праці капіталу, виробництва абсолютної і відносної додаткової вартості тощо. Ці залежності повною мірою діалектично включені в політико-економічний аналіз закону відповідності виробничих відносин рівню і характеру розвитку продуктивних сил, механізм дії якого, як відомо, включає не тільки прямі, але й зворотні зв'язки між продуктивними силами і виробничими відносинами.

Разом з тим, в літературі матеріалістична концепція історичного процесу не перестає піддаватися гострій критиці за ніби то властивий їй економічний і технологічний детермінізм. При цьому під сумнів ставиться саме її науковий характер.

Вважаємо, що найбільш переконливу відповідь на цю критику можна дати, спираючись на ту методологію розмежування генезису та структури або статичної і динаміки економічної системи, яка була розроблена Одеської школою і, перш за все, А. К. Покританом. При такому підході пряма залежність (продуктивні сили – виробничі відносини – вольові відносини) виступає як статика соціально-економічної системи, яка розкриває її внутрішню структуру на даний момент розгортання історичного процесу, тоді як зворотна залежність (вольовий фактор – виробничі відносини – продуктивні сили) характеризує, в першу чергу, динаміку системи і, насамперед, саме процес економічного розвитку суспільства. При такому послідовному розмежуванні статичної і динаміки економічної системи все логічно стає на свої місця, і підстави для критичних звинувачень в економічному детермінізмі зникають. Проблема в тому, що політична економія не завжди схильна методологічно розмежовувати статичну і динамічну, структуру та генезис економічної системи так послідовно, як це робив А. К. Покритан.

Ця методологія дозволяє категоріально аналізувати «тектонічні зрушення» у структурі сучасної світової економіки, що пов'язані з індустріалізацією Китаю та інших азійських країн. Зв'язок цих процесів з методологією Одеської школи має двоїтий характер. З одного боку, методологія А. К. Покритана і його школи дозволяє категоріально осмислити сучасні глобальні процеси. У свою чергу, аналіз цих історичних процесів відкриває шляхи для подальшого творчого розвитку методології Одеської школи і надає їй багатообіцяючі наукові перспективи.

Мова йде про те, що, коли товарно-капіталістичні виробничі відносини свідомо використовуються суспільством для розвитку продуктивних сил, то вони, зберігаючи свою матеріальність і залишаючись виробничими відносинами, разом з тим, об'єктивно виступають як продуктивні сили суспільства. Суспільство, виступаючи як єдиний історичний суб'єкт свідомо використовує їх за суб'єкт-об'єктивним принципом, подібно до того, як індивідуальний суб'єкт свідомо і доцільно використовує засоби виробництва у простому процесі праці. Сучасний Китай виступає як найбільш масштабний емпіричний приклад практичного застосування цього суб'єкт-об'єктивного принципу в економічній політиці.

Як відомо, матеріальність виробничих відносин і об'єктивний характер економічних законів визначаються їх залежністю від досягнутого даним суспільством рівня і характеру розвитку її продуктивних сил. Наскільки б консолідованим не виступало суспільство в якості єдиного вольового суб'єкта своєї історії, воно не може просто перестрибнути через цю об'єктивну залежність, не викликаючи небезпечних для себе наслідків (як це показав радянський і колишній китайський досвід).

Але, що ж воно тоді може, які об'єктивні межі його можливостей в якості такого консолідованого сукупного суспільного суб'єкта історії? Китайський досвід останніх десятиріч показав, що щось воно все-таки може: виступаючи як єдиний історичний суб'єкт, воно може свідомо використовувати об'єктивно необхідні товарно-капіталістичні відносини й притаманні їм об'єктивні економічні закони для розвитку своїх продуктивних сил. Тим самим воно перетворює ці виробничі відносини в свої продуктивні сили, в продуктивні сили суспільства, які свідомо використовуються ним для розвитку продуктивних сил простого процесу праці.

Однак для цього виробничі відносини, як їм і належить, повинні відповідати досягнутому рівню розвитку продуктивних сил. Ця статична об'єктивна залежність є

необхідною умовою динамічного суб'єкт-об'єктного відношення, за якого суспільство свідомо використовує виробничі відносини як економічну форму подальшого розвитку продуктивних сил простого процесу праці. Таким чином, тут досягається єдність статичної і динаміки економічної системи, яка виступає водночас як єдність протилежностей. Мова йде про протилежності, оскільки об'єкт-суб'єктна спрямованість (продуктивні сили – виробничі відносини – вольові відносини) статичної залежності протилежна суб'єкт-об'єктній спрямованості (вольовий фактор – виробничі відносини – продуктивні сили), яка характеризує динамічну сторону політико-економічної системи.

У Китаї економічна політика стає органічною частиною самої системи, яка виступає як єдина політико-економічна система, і це надає їй той безпрецедентний динамізм, який вражає весь світ у XXI ст. [7, с.125–131; 8, с.198–210; 9, с.79–95]. Така система кардинально змінює не більше, не менше як сам механізм дії загальноекономічного закону відповідності виробничих відносин рівню і характеру розвитку продуктивних сил, який виступає, разом з тим, як найважливіший закон історичного розвитку. У новому механізмі встановлення і підтримання цієї відповідності вже значною мірою свідомо опосередковується суспільством в цілому, яке виступає як сукупний суспільний суб'єкт.

Таким чином, узятя в єдності своїй статичної і динаміки китайська модель виступає як єдність протилежних за своєю спрямованістю структурних і динамічних залежностей. Китайський досвід показує, що така єдність системи досягається, коли динамічні залежності між усіма трьома структурними рівнями політико-економічної системи повністю протилежні за своєю спрямованістю статичним. Саме така дзеркальна симетрія двох сторін політико-економічної системи досягнута в Китаї.

Цей підхід відкриває нові методологічні можливості для порівняльного аналізу різних моделей економічного розвитку.

Отже логічним є, насамперед, порівняння сучасної китайської індустріальної системи з класичною англійською фабричною системою часів промислового перевороту. Хоча, як відомо, вольові відносини відігравали істотну роль у процесі первісного нагромадження капіталу та становлення англійського промислового капіталізму, проте це, зазвичай, зовсім не означає існування єдиного суспільного суб'єкта, який свідомо і цілеспрямовано керував би процесом індустріалізації англійської економіки. Між тим завершеність повної дзеркальної симетрії об'єкт-суб'єктних і суб'єкт-об'єктних залежностей, що утворюють статичну і динамічну сторони економічної системи, вимагає свідомої діяльності такого сукупного суспільного суб'єкта. А оскільки в період стихійної індустріалізації британського типу такого єдиного суб'єкта не було, то й повної єдності статичної та динамічної сторін економічної системи бути не могло. Хоча нові виробничі відносини стимулювали бурхливий розвиток продуктивних сил, виступаючи в якості стихійної економічної форми їх руху, але в британському суспільстві, зрозуміло, не існувало такого сукупного суспільного суб'єкта, який свідомо використовував би ці виробничі відносини для розвитку продуктивних сил.

Що розуміється в цьому сенсі, симетрія об'єкт-суб'єктних і суб'єкт-об'єктних залежностей намічалася в радянському суспільстві під час НЕПу, але вона була грубо порушена форсованою індустріалізацією, яка проводилася без будь-якого використання капіталістичних виробничих відносин. Радянська індустріалізація характеризувалася безпосереднім впливом єдиного суспільного суб'єкта на продуктивні сили, не опосередкованого товарно-капіталістичними виробничими відносинами і їх свідомим використанням. У цьому сенсі вона виступає як протилежність англійської індустріалізації, яка відбувалася стихійно, без сукупного суспільного суб'єкта, здатного свідомо використовувати виробничі відносини для розвитку продуктивних сил. Якщо в англійській моделі індустріалізації все будувалося на капіталістичних виробничих відносинах, а єдиний суспільний суб'єкт фактично відсутній, то в процесі радянської індустріалізації, навпаки, все вирішував єдиний історичний суб'єкт, але він не використав товарно-капіталістичні відносини для розвитку продуктивних сил. Китай синтезував елементи цих протилежних моделей індустріального розвитку і створив дійсно симетричну і в цьому сенсі глибоко

гармонійну політико-економічну систему, в якій динамічна і статична сторони утворюють єдність протилежностей. Такий результат цілком відповідає як діалектичній логіці, так і схильності китайської філософії до універсальної гармонії.

Таким чином, порівняльний категоріальний аналіз показує, що найбільш ефективною є система, побудована за принципом дзеркальної симетрії, коли механізм розвитку системи дзеркально відображає всі три структурних рівня (продуктивні сили – виробничі відносини – вольові відносини), взяті в зворотній, суб'єкт-об'єктній послідовності. Така категоріальна формула успіху китайської економіки. Разом з тим, це історичний урок для інших, менш успішних країн, включаючи Україну, які можуть з урахуванням своєї специфіки використовувати цей код успіху для розвитку національної економіки. Досі «протягом усього періоду ринкових трансформацій в Україні проблеми цілепокладання вважалися не сумісними з уявленнями про ринкову економіку, в якій ринкові сили все розставляють по своїх місцях» [10, с.23].

Якщо будь-який структурний рівень розглянутого механізму розвитку системи, що ґрунтується на суб'єкт-об'єктній залежності, провисає або випадає з нього, то це знижує відносну ефективність системи. Тому цей підхід відкриває нові можливості для категоріального аналізу історичного змагання різних систем, відбувається за принципом: виклик-відповідь. Наприклад, радянська система не змогла знайти відповідь на виклик американської системи, оскільки з неї фактично випали товарно-капіталістичні виробничі відносини. Замість неї історичну відповідь на американський виклик знайшов Китай, відмовившись від радянської моделі і включивши до механізму свого економічного розвитку свідоме використання суспільством товарно-капіталістичних виробничих відносин для розвитку продуктивних сил. Тепер уже американська система намагається, але поки не може знайти адекватну відповідь на китайський виклик, оскільки в ній до останнього часу провисав вольовий рівень, пов'язаний з промисловою політикою.

У цьому сенсі не тільки президентські вибори в США, але і Брексит показали, що робітничий клас («сині комірці») є тією соціальною силою, на яку спираються пошуки цієї нової моделі промислового розвитку капіталістичних країн. У цьому сенсі робочий клас, який відмовився в ХХ ст. служити «могильником капіталізму», разом з тим у ХХІ ст. об'єктивно змушений ставати рушійною силою пошуку нової моделі його розвитку, альтернативною по відношенню до пануючої сьогодні глобалістської моделі. Таким чином, те, що на перший погляд здається просто орієнтованою на робочих соціальною демагогією і правим популізмом, насправді може виявитися елементами нової політико-економічної моделі розвитку західного суспільства.

По суті під виглядом неоліберального дерегулювання Україні нав'язується не сучасна європейська модель, а давно застаріла ліберальна модель економічної системи, в якій виробничі відносини утворюють стихійну економічну форму розвитку продуктивних сил. Вона застаріла вже більше ста років тому, на початку ХХ ст., коли панування промислових монополій порушило дію стихійного механізму саморегулювання економіки. При цьому характерне для такої ліберальної моделі панування над людьми відносин товарного обміну в специфічних пострадянських умовах виходить за інституційні межі сучасного цивілізованого суспільства, породжуючи системну корупцію. Така потворна система вигідна, насамперед, фінансовому капіталу, поєднаному з державною владою. «На перший погляд здається, що існуюча господарська модель алогічна за своєю природою. Однак при більш уважному вивченні можна відзначити, що кожен її елемент доповнюється і підтримується іншими, а всі разом вони забезпечують її функціонування і внутрішню стійкість. У свою чергу, тим самим забезпечуються її самовідтворення і саморозвиток» [10, с.14–15].

Альтернативна модель економічного розвитку України пропонується і науково обґрунтовується в книгах і статтях В. М. Гейця [11, с.4–26; 12, с.7–9], А. А. Гриценко, М. І. Зверякова [13, с.15–19; 14, с.231–254], Л. Л. Жданової [15, с.257–278] та інших українських економістів. Найважливішою для економічного розвитку є проблема фінансування реальних інвестицій в розвиток виробництва. Тому в цих працях, перш за все, йдеться про таку банківсько-фінансову систему, що забезпечує «довгими грошима»

довгострокове кредитування та інші форми фінансування інвестиційних проєктів, пов'язаних з технологічною модернізацією та структурною перебудовою національної економіки. Запропонована альтернативна модель містить, серед іншого, адаптовані до специфічних умов України елементи китайської моделі банківської системи та грошово-кредитної політики, що вже довели на практиці свою ефективність.

Висновки і перспективи подальших розробок. Головний висновок полягає в необхідності переорієнтуватися на китайську модель розвитку, більш адекватну об'єктивним умовам України, рівню розвитку і сучасному стану її продуктивних сил. У цьому сенсі можна сказати, що шлях України в Європу проходить через Китай. Щоб прийти зрештою до європейської моделі, необхідно спочатку впроваджувати в Україні елементи китайської моделі економічного розвитку, пов'язані з дієвим використанням товарно-капіталістичних відносин як економічної форми розвитку продуктивних сил. Економічна політика має стати органічною частиною самої економічної системи, що трансформується тим самим в політико-економічну систему.

Не менш важливий висновок пов'язаний з особливим положенням політичної економії в такій політико-економічній системі. Об'єктивна залежність виробничих відносин від досягнутого рівня і характеру розвитку продуктивних сил в розглянутій моделі значною мірою опосередковується свідомо, виступаючи як усвідомлена суспільством об'єктивна економічна необхідність. Ступінь усвідомлення цієї суспільної необхідності, розуміння того, які саме виробничі відносини відповідають досягнутому рівню розвитку продуктивних сил, природно, переважно залежить від політичної економії. Тому в такому діяльному усвідомленні, у перетворенні сліпої об'єктивної необхідності в усвідомлену, і, тому, свідомо керовану суспільством продуктивну силу, політична економія покликана відігравати провідну роль. Політична економія покликана допомагати економічній політиці уникати багатьох помилок, пов'язаних з нерозумінням об'єктивної природи тих виробничих відносин, які відповідають досягнутому даним суспільством рівню розвитку продуктивних сил.

У статті окреслено контури вирішення цих складних методологічних і теоретичних проблем. Подальша їх розробка відкриває широкі можливості для теоретичних досліджень китайської моделі економічного розвитку, порівняльного аналізу різних економічних систем і адаптації елементів китайського досвіду щодо успішних перетворень до специфічних умов економіки України.

Література

1. Бергер М. В. *Экономическая стратегия Китая*. – М.: ФОРУМ, 2009. – 560 с.
2. Красильников Д., Сивинцева О. *Новый государственный менеджмент в КНР: консервативная версия административных преобразований // Мировая экономика и международные отношения*. – 2016. – № 12. – С. 85–95.
3. Михеев В., Чже С. *Китай: режим личной власти и новая пятилетка // Мировая экономика и международные отношения*. – 2016. – № 12. – С. 5–16.
4. Луконин С. *Китай: новые тренды развития на рубеже 2015–2016 гг. // Мировая экономика и международные отношения*. – 2016. – № 12. – С. 24–34.
5. Михеев В., Луконин С., Чже С. *Многовариантность: большой стратегический ответ Си Цзиньпина // Мировая экономика и международные отношения*. – 2015. – № 12. – С. 5–14.
6. Мозиас П. *«Новая нормальность» китайской экономики // Мировая экономика и международные отношения*. – 2015. – № 12. – С. 15–29.
7. Казаринова О. В. *Экономические реформы в Китае*. – М.: Олимп-Бизнес, 2015. – 287 с.
8. Линь Чжоу. *Китайское чудо: экономическая реформа, стратегия развития*. – М.: ИДВ РАН, 2012. – 375 с.
9. Авдокушин Е. Ф. *Теоретические основы экономической реформы в КНР*. – М.: Институт востоковедения РАН, 2007. – 287 с.
10. Зверяков М. И. *Уроки рыночной трансформации в Украине // Экономика Украины*. – 2016. – № 8. – С. 7–25.

11. Геєць В. М., Гриценко А. А. Вихід з кризи // *Економіка України*. – 2013. – № 6. – С. 4–26.
12. Геєць В. М. Якісні зміни в економіці України є нагальними? // *Вісник Національного банку України*. – 2014. – № 4 (218). – С. 5–9.
13. Зверяков М. І. У пошуках виходу з кризи // *Економіка України*. – 2013. – № 8. – С. 4–21.
14. Зверяков М. І. *Національна економічна система: проблеми теорії*. – Одеса: Астропринт, 2012. – 320 с.
15. Жданова Л. Л. *Відновлення і нагромадження капіталу: теорія, методологія, економічна політика*. – Одеса: Астропринт, 2014. – 296 с.

References

1. Berger, M. V. (2009). *China's economic strategy [Ekonomicheskaya strategiya Kitaya]*, FORUM, Moskva, 560 s. [in Russian]
2. Krasilnikov, D., Sivintseva O. (2016). *New state management in the People's Republic of China: a conservative version of administrative transformations [Novyy gosudarstvennyy menedzhment v KNR: konservativnaya versiya administrativnykh preobrazovaniy]*, *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniya*, No. 12, s. 85–95 [in Russian]
3. Mikheev, V., Chzhe, S. (2016). *China: the regime of personal power and the new five-year-plan [Kitay: rezhyim lichnoy vlasti i novaya pyatiletka]*, *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniya*, No. 12, s. 5–16 [in Russian]
4. Lukonin, S. (2016). *China: new development trends at the turn of 2015–2016 years [Kitay: novye trendy razvitiya na rubezhe 2015–2016 gg.]*, *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniya*, No. 12, s. 24–34 [in Russian]
5. Mikheev, V., Lukonin, S., Jeh, S. (2015). *Multivariance: Xi Jinping's big strategic answer [Mnogovariantnost: bolshoy strategicheskiy otvet Si Tszinpinga]*, *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniya*, No. 12, s. 5–14 [in Russian]
6. Moziak, P. (2015). *«New normality» of Chinese economy [«Novaia normalnost» kitayskoy ekonomiki]*, *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniya*, No. 12, s. 15–29 [in Russian]
7. Kazarinova, O. V. (2015). *Economic problems in China [Ekonomicheskie problemy v Kitae]*, *Olimp-Biznes*, Moskva, 287 s. [in Russian]
8. Lin, Chzhou (2012). *Chinese miracle: economic reform, development strategy [Kitayskoe chudo: ekonomicheskaya reforma, strategiya razvitiya]*, IDV RAN, Moskva, 375 s. [in Russian]
9. Avdokushin, E. F. (2007). *Theoretical basis of economic reform in PRC [Teoreticheskie osnovy ekonomicheskoy reformy v KNR]*, Institut vostokovedeniia RAN, Moskva, 287 s. [in Russian]
10. Zveriyakov, M. I. (2016). *The lessons of market transformation in Ukraine [Uroki rynochnoy transformatsii v Ukraine]*, *Ekonomika Ukrainy*, No. 8, s. 7–25 [in Russian]
11. Geiets, V. M., Grytsenko, A. A. (2013). *The way out of the crisis [Vykhid z kryzy]*, *Ekonomika Ukrainy*, No. 6, s. 4–26 [in Ukrainian]
12. Geiets, V. M. (2014). *Qualitative changes in the economy of Ukraine is required [Yakisni zminy v ekonomitsi Ukrainy ye nahalnymy?]*, *Visnyk natsionalnogo banku Ukrainy*, No. 4 (218), s. 5–9 [in Ukrainian]
13. Zveriyakov, M. I. (2013). *In search out from a crisis [U poshukakh vykhodu z kryzy]*, *Ekonomika Ukrainy*, No. 8, s. 4–21 [in Ukrainian]
14. Zveriyakov, M. I. (2012). *The national economic system: problems of theory [Natsionalna ekonomichna systema: problemy teorii]*, Astroprint, Odessa, 320 s. [in Ukrainian]
15. Zhdanova, L. L. (2014). *Recovery and capital accumulation: theory, methodology, economic policy [Vidnovlennia i nahromadzhennia kapitalu: teoriia, metodolohiia, ekonomichna polityka]*, Astroprint, Odessa, 296 s. [in Ukrainian]